

Savaş ve Çatışmanın Değişen Yapısı: Silahların İnsansızlaştırılması

Ramazan Erdağ*

Öz: Birinci Dünya Savaşı'nın ardından savaş ve çatışma üzerine araştırmalar artmaya başlamış, bu bağlamda Uluslararası İlişkiler disiplini ortaya çıkaran temel çalışma alanı olmuştur. Literatürdeki çalışmalar, savaş ve çatışmaları geleneksel sınıflandırmaya tabii tutmakta ve çoğunlukla sayısal veriler üzerinden değerlendirmektedir. Bu makalede savaş ve çatışmanın değişen yapısı ele alınmakta, literatürdeki savaşların geleneksel sınıflandırmasının yerine silahların insansızlaştırılmasına dikkat çeken yeni bir sınıflandırma önerilmektedir. Bu bağlamda makale insansızlaşan hava, kara ve deniz araçlarının modern dünyada savaş ve çatışmalarda kilit rol oynadığını ve bu araçların kullanımının gelecekte daha da yaygın hale geleceğini iddia etmektedir. Dahası makale insansız silahların günümüzde ne derecede insansız olduğunu tartışarak insandan tamamen arındırılmış bir robotik savaş dünyasının olmadığını da ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Çatışma, Barış, Teknoloji, İnsansızlaştırma

* Doç.Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, rerdag@ogu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7929-0837

The Changing Structure of War and Conflict: Making Weapons Unmanned

Ramazan Erdağ

Abstract: Researches on war and conflict began to increase after the First World War; in this context, it became the main field of study that brought the discipline of International Relations. Studies in the literature classify wars and conflicts as traditional and evaluate them mostly through data-based. This article discusses the changing nature of war and conflict, and a new classification is proposed by drawing attention to the making weapons unmanned rather than the traditional classification of wars in the literature. In this context, the article addresses the making unmanned of air, land, and sea vehicles, claiming that unmanned air, land and sea vehicles play a crucial role in wars and conflicts in the modern world and that the use of unmanned weapons will become more widespread in the future. Furthermore, the article discusses the extent to which unmanned weapons are currently unmanned and reveals that there is no robotic warfare world completely free of human beings.

Keywords: War, Conflict, Peace, Technology, Making Unmanned

Giriş

“Eğer insanoğlu savaşı bitirmezse savaş insanoğlunu bitirecektir. Bu geçmişte doğru değildi. Ancak şu anda doğrudur.”
(Dickinson, 2016, s. 2)

G. Lowes Dickinson’un iki savaş arası dönemde 1923’te kaleme aldığı *War: Its Nature, Cause and Cure* başlıklı kitabındaki bu ifadesi savaşların insanlığın önündeki en büyük tehlike olduğunu göstermektedir. Birinci Dünya Savaşı’nı tecrübe etmiş olan ve yeni bir dünya savaşı riskine dikkat çekmek isteyen Dickinson’un önermesinin aksine insanlık yeni bir dünya savaşını önleyememiş, bununla birlikte savaşın yapısı giderek değişmeye başlamıştır. Uluslararası ilişkiler disiplininde savaş, çatışma ve barış sıkça kullanılan kavramlardır. Söz konusu kavramlar ayrıca alanda üzerinde en çok çalışan konuların da başında gelmektedir. Dünya siyasi tarihinde savaş ve çatışmaların strateji, yöntem ve araçları hızla değişmiş, bu dönüşüm sürecinde tedricen insan/emek yoğun modelden teknoloji yoğun modele geçiş yaşanmıştır. Ateşli silahların icadı ile başlayan bu değişim, yakın dönemde nükleer silahlarla devam etmiş, günümüzde ise savaş ve çatışma alanlarında giderek kullanımı artan silahlı/silahsız insansız hava araçları (SİHA/İHA) savaş ve çatışmanın seyrini etkileyen en önemli unsur olmuştur.

Literatürde savaş ve barış çalışmaları üzerine oldukça fazla sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunlardan en bilineni Carl Von Clausewitz’in yazdığı *Savaş Üzerine (vom Krieg/on War)* adlı kitabıdır (Clausewitz, 1918). Prusya ordusunda görev yapan Clausewitz Fransız Devrim Savaşları, Rusya Seferi ve Napolyon Savaşlarına katılmış, 38 yaşında tuğgeneral rütbesine yükseltilmiştir. Tümgeneral rütbesinde Prusya Savaş Akademisi yöneticisi iken genç yaşta (51) hayatını kaybetmiştir. Clausewitz ünlü eserinin basılışını görememiş, eser ölümünden sonra Clausewitz’in eşi tarafından 1832 yılında basılmıştır (Bourne, 2014, s. 138). Daha sonraki yıllarda eser Almancadan İngilizce başta olmak üzere diğer dillere de çevrilmiştir. Çevirilerde bir takım hata ve yanlış yorumlar bulunsa da *Savaş Üzerine* literatüre önemli bir savaş kuramı katkısı sunmuştur. Soğuk Savaş sonrası dönemde de eski-yeni savaş stratejileri bağlamında Clausewitz’in görüşleri belirleyici rol oynamaya devam etmiştir (Karaosmanoğlu, 2011). Savaş ve çatışmanın değişen yapısı üzerine artan çalışmalar, özellikle değişen savaş stratejilerini teknoloji ve silah endüstrisindeki değişim ile birlikte açıklamakta ve dönemselleştirmektedir. Bir başka ifadeyle savaşlar tarih boyunca sürekli olarak değişime uğramış ve değişimin temel dinamiğini teknolojik gelişmeler –barutun ve hava gücünün kullanılması vb.- oluşturmuştur (Yalçınkaya, 2019). Ancak bu değişim daha çok savaş ve çatışmalarda kullanılan silahların değişen yapısını ifade etmektedir.

Bu tür geleneksel dönemselleştirme savaşın değişen yapısını açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Günümüzdeki savaş ve çatışmalarda insansız sistemler kon-

vansiyonel sistemlerin yerine geçmeye başlamış, insan unsuru giderek harekât alanından çekilmiştir. Bu yönüyle savaş ve çatışmaların yapısını anlamlandırabilmek için yeni bir dönemselleştirmeye ihtiyaç vardır. Bu çalışmanın amacı dünya siyasi tarihinde savaş ve çatışmanın değişen yapısını, yöntem ve araçları ile geleneksel dönemselleştirmeleri inceleyip, silahların insansızlaşmasına dayalı yeni bir dönemselleştirme sunarak literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir. Üç bölümden oluşan makalenin birinci bölümünde geleneksel dönemselleştirme yaklaşımları incelenmektedir. İkinci bölümde savaş ve çatışmalar yeni bir dönemselleştirmeye tabii tutulmaktadır. Makalenin üçüncü bölümünde ise insansızlaştırma kavramı ele alınarak silahların insansızlaştırılması ile birlikte savaş ve çatışmalarda kullanımını incelenmektedir.

Savaş ve Çatışmaların Dönemselleştirilmesinde Geleneksel Yaklaşımlar

Terörün kökeni Kabil'in Habil'i öldürmesine kadar götürülürse (Başeren, 2008, s. 1) savaş ve çatışmanın tarihinin de insanlık tarihi ile birlikte başladığı söylenebilir. Bir başka ifadeyle savaş, siyasi anlamda örgütlenmelerin oluştuğu dönemden bugüne devam eden bir olgudur (Kaşıkçı, 2019, s. 179). İnsanoğlu menfaat ve çıkar çatışması yaşadığı çoğu durumda şiddete, çatışmaya ve savaşa başvurmuştur. İlkel dönemlerden itibaren insanların arasındaki savaş ve çatışmalar modern dönemde devletlerarasında savaş ve çatışmalara dönüşmüştür. İlkel savaşlar bireysel çıkar çatışmaları ve güç mücadelesi nedeniyle ortaya çıkmış iken modern savaşlar idari, teknik ve ideolojik değişimin ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Modern savaş tarihinde en köklü ve dehşet verici etki teknolojik değişim ile gerçekleşmiştir. Bu yönüyle makineli tüfek, füze ve atom bombasının icadı modern savaşların yapısını değiştirmiş ve yıkıcı sonuçlar ortaya çıkarmıştır (Townshend, 2000, s. 3).

Modern uluslararası ilişkilerin başlangıcı olarak kabul edilen ve din savaşlarını sonlandıran 1648 Vestfalya Anlaşması öncesi savaş sadece güç mücadelesi olarak görülüyordu. Savaşların daha çok çıkar odaklı şekillendiği bu dönemde askerler savaşı gelir elde etmek için ticari bir araç olarak görüyorlar, bir yıl hizmetlerini kral ya da prens satabildikleri gibi diğer yıl kral ya da prensin rakibine satabiliyorlardı. Bu nedenle savaşı sona erdirmek yerine uzatmak askerlerin işine geliyordu. Ayrıca ele geçirdikleri esirlerden fidye almak onları öldürmek ve savaşı bitirmekten daha kârlı bir işti (Fuller, 1972, s. 15-16). Uluslararası ilişkilerin ontolojisinin başlangıcı olan Vestfalya Anlaşması ile ortaya çıkan modern uluslararası ilişkiler oluşturmaya çalıştığı uluslararası hukuk ile bu savaş ve çatışma haline sona vermeye çalışmıştır (Carvalho, Leira, ve Hobson, 2011, s. 738).

Hangi eylem ya da olaylar savaş olarak nitelendirilebilir ya da savaştan bahsedebilmek için hangi eylemlerin gerçekleşmiş olması gerekir? Modern savaş çalışmalarında savaşın tanımlanması ve kategorize edilmesine ilişkin oldukça geniş bir literatür bulunmaktadır. Bu bağlamda savaşın tanımlanması üzerine ortak tanım

bulunmazken, en az iki ya da daha fazla devlet ya da grup arasında silahlı çatışma olarak tanımlama yaygındır (War, 2020; Geller ve Singer, 1998, s. 22). Savaş çalışmalarında öne çıkan önemli isimlerden biri olan Quincy Wright *Bir Savaş Çalışması (A Study of War)* isimli eserinde savaşın tanımlamasındaki bu zorluğa dikkat çekmiş ve savaşın dört ana karakterini ortaya koymuştur. Wright'a göre savaş; i) askeri bir eylemi ii) yüksek gerilim seviyesini iii) anormal hukuku (ulusal ve uluslararası hukukun devreye girmesi) ve iv) yoğun siyasi bütünleşmeyi içermektedir (Wright, 1942, s. 685-698). İkinci Dünya Savaşı sırasında yapılan bu analiz, savaşı devletlerarasında düzenli ordular ile siyasi çekişme ve rekabetin bir sonucu olarak betimlemiştir. Bu yaklaşım Soğuk Savaş boyunca da devam etmiştir. İki kutuplu dönemde silahların değişen teknolojik özellikleri ve sıcak çatışma yerini -birkaç istisna hariç- silahlanma rekabetine bırakmıştır. Bununla birlikte savaşın tanımlamasına ilişkin tartışmalar sistematik şekilde ele alınmaya devam etmiştir.

Savaş çalışmalarında dünyada önde gelen diğer biri isim olan J. David Singer tarafından 1963 yılında kurulan Savaş Korelasyonları Projesi (*Correlates of War Project*) askeri birlikler arasında en az bin ölümün yaşandığı çatışmaları savaş olarak tanımlamaktadır (Sarkees, Wayman ve Singer, 2003, s. 58). Gleditsch ve diğerlerinin çalışması ise savaş ve çatışmalardaki ölü sayısına göre savaş ve çatışmaları üç gruba ayırmıştır. Bu sınıflandırmaya göre, çatışmadan dolayı sende en az yirmi beş ölünün olduğu ve tüm çatışma dönemi boyunca çatışmadan kaynaklı ölü sayısının binin altındaki çatışmalar Küçük Silahlı Çatışma (*Minor Armed Conflict*); yılda en az çatışma kaynaklı yirmi beş ölü ve toplamda en az bin -ancak herhangi bir yılda binden az- çatışma kaynaklı ölünün olduğu çatışmalar Orta Seviyede Silahlı Çatışma (*Intermediate Armed Conflict*) ve yılda en az bin ölünün olduğu çatışmalar ise Savaş (*War*) olarak tanımlanmaktadır. Çalışma ayrıca savaş ve çatışmaların giderek fazla sayıda değişen ve çeşitlenen aktörler arasında gerçekleşmeye başladığını ve yapısının değiştiğini de ortaya çıkarmıştır. Örneğin 1990'lı yıllarda dünyadaki silahlı çatışmaların yüzde doksandan fazlası devletlerarasından ziyade devletlerin içinde yaşanmıştır (Gleditsch, Wallensteen, Eriksson, Sollenberg, ve Strand, 2002, s. 615-637).

Soğuk Savaş'ın sonuna doğru savaşın değişen yapısına ilişkin çalışmalar yoğunlaşmaya başlamıştır. Bu dönemle birlikte Clausewitz ile başlayan ve tıpkı baskın uluslararası ilişkiler teorisi olan Realizm gibi temel aktör olarak devleti esas alan savaş çalışmaları yerini 'yeni' savaş çalışmalarına bırakmıştır. Bu durum uluslararası ilişkiler disiplindeki teorik çeşitlenmeyle de birlikte açıklanabilir. Uluslararası ilişkilerde 1990'lı yıllarla birlikte yaşanan kuramsal çeşitlilik büyük oranda baskın teori olan Realizme karşı bir eleştiri getirmiş ve uluslararası ilişkileri 'yeni' analiz düzeylerinde, 'yeni' aktörler ve 'yeni' yöntemlerle anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Benzer şekilde devleti esas alan eski savaş çalışmalarının yeni nesil savaşları açıklamada yetersiz kaldığı ve yeni çalışmalara ihtiyaç olduğu sıkça vurgulanmıştır (Yalçınkaya, 2019, s.3).

Örneğin William S. Lind ile birlikte ABD Kara Kuvvetlerinden Albay Keith Nightengale, ABD Deniz Piyade Kolordusundan Yüzbaşı John F. Schmitt, ABD Kara Kuvvetlerinden Albay Joseph W. Sutton ve ABD Deniz Piyade Kolordusundan Yarbay Gary I. Wilson tarafından 1989 yılında kaleme alınan ve *Deniz Piyadeleri Gazetesinde* yayımlanan “Savaşın Değişen Yüzü: Dördüncü Nesile Doğru” başlıklı makalede ‘dördüncü nesil savaş’ kavramı ortaya atılmıştır. Lind ve arkadaşları çalışmalarında savaşları öncelikle üç kategoriye/nesile ayırmıştır. Lind ve arkadaşlarının sınıflandırmasına göre, birinci nesil savaşlar düşük eğitim seviyesindeki askerlerin yivsiz tüfekleri kullanıldığı, muharip güç ve kol düzeni taktiklerini yansıtan bir dönemi ifade etmektedir. İkinci nesil savaşlar ise insan gücünün yerini ateş gücünün aldığı ateş ve harekete dayalı taktikleri ifade etmektedir. Özellikle topçuların dolaylı ateşi ile sızmaları önlemek amaçlı kullanılan bu taktikler 1980’lere kadar ABD doktrininde yer almış ve günümüzde de bazı ABD birliklerinde kullanılmaktadır. Üçüncü nesil savaşlar ise taktiksel değişimi beraberinde getirmiş ve düşmanın muharip unsurlarını imha etmek yerine sızma harekâtı ile savaş dışı bırakmayı hedeflemiştir. Taktiksel değişimin yanısıra İkinci Dünya Savaşında operasyonel seviyede tankların kullanılması da üçüncü nesil savaşların önemli bir değişimini -yıldırım savaşı (*blitzkrieg*)- ifade etmektedir (Lind, Nightengale, Schmitt, Sutton ve Wilson, 1989, s. 23). Lind ve diğerlerinin sınıflandırmasına göre, dördüncü nesil savaşlar ise teknolojik açıdan geliştirilmiş silahlarla yapılan savaşları ifade etmektedir (Lind vd., 1989, s. 24).

Vestfalya Anlaşması ile başlayıp 1860 yılına kadar devam eden birinci nesil savaşlar dönemi geleneksel savaş düzenine sahip ordular arasında gerçekleşen savaş ve çatışma dönemini ifade etmektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında özellikle Fransız ordusu tarafından kullanılan topçu ateş gücü ikinci nesil savaşların en önemli aracı olmuştur. İkinci nesil savaşların bir diğer özelliği de harekât sahasında tank, top ve piyade birliklerinin senkronize bir şekilde kullanılmasıydı. Kronolojik olarak ikinci nesil savaşlarla birlikte başlatılan üçüncü nesil savaşlar özellikle Alman ordusu tarafından kullanılan yıldırım harekâtlarını, zihinsel ve psikolojik harekât tekniklerini de içermektedir. Savaşlarda Vestfalya’dan itibaren en önemli değişim dördüncü nesil ile birlikte yaşanmaya başlamıştır. Bu değişimin en önemli tarafı aktör bazındadır. Artık harekât sahasında orduların karşısındaki aktör -geleneksel tanımlamanın aksine- devlet değil devlet dışı aktörlerdir (Lind, 2004, s. 12-13). Günümüzde Irak’ın işgali ve Suriye iç savaşı sonrasında DAESH, PKK, YPG ve PYD benzeri terör örgütleri dördüncü nesil savaşlarda devletlerin karşılaştığı önemli tehditlerin başında gelmektedir. Soğuk Savaş sonrasında yaşanan savaş ve çatışmalara ilişkin olarak Mary Kaldor ise 1992-1995 yılları arasında Bosna Hersek’te yaşanan savaşı örnek olarak göstererek özellikle küreselleşmenin sonuçlarına dikkati çekmiş; eski savaşların yerini milliyetçilik, kabilecilik ve dini köktencilik gibi etmenlerin belirleyici olduğu yeni savaşların aldığını iddia etmiştir (Kaldor, 2012, s. 72). Bu yönüyle yeni savaşlar eski savaşlardan yapı, yöntem ve sebepler itibarı ile farklılaşmıştır

(Fleming, 2009, s. 215). Bununla birlikte günümüzdeki savaşların birçoğu sınır güvenliği nedeniyle yaşanmaktadır. Devletlerin anayasal sınırlarını muhafaza etmesi egemenlik açısından hayati önem taşımaktadır. Devletin karasal sınır güvenliğini korumak amacıyla kara gücüne ilişkin stratejileri, deniz ve hava gücü stratejileri ile birlikte değerlendirilmelidir (Lawrence, 1998/99, s. 48).

Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan yeni savaşların benzer özelliklerine 16 ve 17'nci yüzyıllarda da rastlamak mümkündür. Brian Sandberg iki yüz yıllık dönemi incelediği *War and Conflict in the Early Modern World: 1500-1700* başlıklı çalışmasında 1500-1700 arası dönemde dünyada yaşanan savaşların yapısının yeni savaşların yapısına benzediğini iddia etmektedir. Sandberg'in çalışması erken modern dönemde savaş ve çatışmaların etnik, dini, sınırsal hatta ticari nedenlerden kaynaklandığını ortaya koymuştur (Sandberg, 2016). Sandberg'in çalışması erken modern dönemde yaşanan savaş ve çatışmalar ile Soğuk Savaş sonrası dönemde yaşanan çatışmaların nedenleri ve yapısı itibarı ile benzerlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Yeni savaşlar olarak adlandırılan dönem silah teknolojisindeki değişimin sonucu olarak yaşanan unsurların ateş tekniği, savaş taktikleri ve stratejilerini yansıtmaktadır. Bu yönüyle çatışmaların yapısının değişimine ilişkin analiz ve iddialar sınırlı kalmaktadır.

Literatürde var olan çalışmalar savaşların değişen yapısına ilişkin bir sınıflandırmadan ziyade savaşlarda kullanılan silahların değişimine yöneliktir. Yeni savaşlar olarak ifade edilen Soğuk Savaş sonrası dönemde çatışmaların en belirgin yapısı aktörlerin eşitlenmesi, şiddet eğilimli silahlı devlet dışı aktörlerin önemli rol oynamaya başlaması ve bu bağlamda vekil savaşların (*proxy wars*) yaşanmasıdır. Söz konusu çalışmalar ilk insanların birbirine uyguladığı kaba güce dayalı savaş ve çatışmalardan ok ve yay gibi ilkel silahların icadına, ardından da nükleer silahların ortaya çıkışına kadar değişen silah sistemleri ve buna bağlı savaş/çatışma düzenlerini dönemselleştirmişlerdir. Savaşların değişen yapısı sınıflandırılırken ya da dönemlere ayrılırken ortaya konan tekdüze bakış açısının yerine silahların kullanım biçimine dayalı yeni bir sınıflandırmanın yapılması gerekmektedir.

Yeni Dönemselleştirme

Sun Tzu'dan Clausewitz'e savaşın yapısına ilişkin tartışmalar ve savaşların sınıflandırılmasına ilişkin olarak yapılan çalışmalar, savaşlarda kullanılan taktiklerin ve stratejilerin değişimine yoğunlaşmıştır. Özellikle savaş düzenlerindeki değişim, askeri birliklerin giderek küçülen yapısı ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak silah sistemlerinin gelişimi günümüze kadar yapılan dönemselleştirmelerin belirleyicisi olmuştur. Örneğin dört nesil savaşlar, şeklinde sınıflandırılan savaşlar modern uluslararası ilişkiler döneminin başlangıcı kabul edilen Vestfalya Anlaşması'ndan günümüze orduların taktiksel, stratejik ve operasyonel değişimine

ve çatışmaların nedenlerine odaklanmaktadır. Dört nesil sınıflandırmadan sonra popüler olan eski-yeni savaşlar ayrımı da benzer şekilde savaşan aktörlerin yapısı, savaş ve çatışmaların nedenleri ve araçları üzerinden Soğuk Savaş öncesi ve sonrası dönemi ele almaktadır.

Bu yönüyle savaş ve çatışmaların değişen yapısını üç ayrı dönemde ele almak gerekir: i) silahsız (kısmen ilkel sayılabilecek silahlar hariç) insanlar arasında savaş ve çatışma dönemi ii) silahlandırılmış insanlar arasında savaş ve çatışma dönemi iii) insansızlaştırılmış silahlar arasında savaş ve çatışma dönemi. İlkel çağlardan itibaren barutun icadı ile birlikte ateşli silahların ortaya çıktığı onüçüncü yüzyıla kadar olan dönemi silahsız insanlar arasındaki savaş ve çatışma dönemi olarak tanımlamak mümkündür. Bu dönemde her ne kadar ok ve yayın kullanılmaya başlanması, kişisel zırhların geliştirilmesi gibi teçhizatlar savaşan insanların tam anlamıyla silahsız olmadığını gösterse de, insan gücünün ötesinde savaşın ve çatışmanın seyrini önemli ölçüde değiştiren, devletin askeri gücünün belirlenmesinde kritik rol oynayan ateşli silahların icadı henüz yoktur. Ateşli silahlar ile savaşların yapısı, yöntemi ve yapılması değişmiş, silahlandırılmış insanlar arasında savaş ve çatışma dönemi başlamıştır. Ateşli silahların 1200'lü yılların sonu 1300'lü yılların başında Avrupa'da kullanılmaya başlanmasından nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların geliştirildiği ve kullanıldığı döneme kadar silahlandırılmış insanlar arasındaki savaş ve çatışma dönemini ifade etmektedir. 2000'li yıllara kadar devam eden bu dönemde konvansiyonel silahlardan (tank, top vb.) nükleer ve balistik özelliklere sahip silahlara doğru bir evrim yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nda ABD tarafından Japonya'ya karşı kullanılan atom bombası söz konusu dönemin en dehşetli sonucunu ifade etmektedir. Günümüzde de özellikle Kuzey Kore'nin sahip olduğu nükleer silah kapasitesi ile İran'ın nükleer programı ve nükleer silahlara sahip olabilme ihtimali küresel güçler açısından en önemli güvenlik tehdidi olarak algılanmıştır. İkinci dönem, silahlanma yarışını beraberinde getiren bir dönem olmuştur.

Yeni dönemselleştirmenin üçüncüsü olarak tanımladığımız insansızlaştırılmış silahlar arasındaki savaşlar döneminin başlangıcı, ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında Afganistan işgalinde SİHA'ları yoğun şekilde kullanmasıdır (Gormley, 2003). Özellikle sivil hedeflere karşı kullanılması ve sivil can kayıplarına neden olmasına rağmen Afganistan işgalinin ardından Irak'ta da yoğun şekilde kullanılan SİHA'lar, insansızlaştırılmış silahlar arasındaki savaşlar döneminin günümüzdeki en somut örneğini oluşturmaktadır. Şöyle ki ateşli silahların icadı ve topun geliştirilmesi ateş gücü üstünlüğünü nasıl ortaya çıkardıysa günümüzde de silahlı insansız hava/kara/deniz (özellikle hava) araçları da benzer şekilde harekât alanında keşif, gözetleme, tespit ve imha yönünden en önemli operatif ve taktik üstünlüğü ifade etmektedir. Üçüncü dönemde Afganistan'dan sonra Irak'ın işgalinde de önemli rol oynayan SİHA'lar günümüzde Suriye, Libya ve Yemen'de gerçekleştirilen operasyonlar ile Suudi Arabistan'ın petrol şirketi Aramco'ya yapılan saldırılarda da kullanılmıştır.

Yeni Dönemin Belirgin Unsuru: İnsansızlaştırma

Silahların insansızlaştırılması savaş ve çatışmalarda kullanılan silah, araç ve gereçlerinin içerisinde fiili kullanıcısı yerine uzaktan kumanda sistemleri ile yönetilebilmesidir. Bu sayede insan zayıfatı önemli ölçüde önlenebildiği gibi savaş ve çatışma alanının en riskli bölgelerde bile kullanılabilmesi açısından operasyonel avantaj sağlamaktadır. Bu bağlamda dünya harp tarihi incelendiğinde yakın dönemde insan faktörünün azaldığı ve savaşların uzaktan (kumanda) yapıldığı bir sürece girildiği görülmektedir.

Bu sürecin sosyo-politik ve kültürel sonuçları henüz tam olarak belirlenmemiş olsa da insansızlaştırılmış ya da uzaktan savaşlar hızla çoğalmaktadır. Bu yeni nesil savaşların dış politikada karar alıcılar nezdinde en önemli etkisi kamuoyu baskısını azaltmasıdır. Savaşların cephesizleştirilmesi olarak ta tanımlanabilecek olan silah ve araçların insansızlaştırılması halkın savaş ve çatışmaya dair ilgisini de benzer şekilde azaltmaktadır. İnsansızlaştırılmış savaş ve çatışmalarda halkın sürece sınırlı katılımı ya da tepkisi karar alıcılar açısından politik süreçte savaş ilanı ya da kararı gerektirmeyen bir güvenlik politikası yürütülebilir (Schmidt ve Cohen, 2013, s. 146). Ancak uluslararası ilişkilerde hızla artan bu yeni savaş ve çatışma türünün tıpkı konvansiyonel savaş ve çatışmalardaki gibi siyasi ve hukuki sonuçlar doğuracağını da hatırlatmak gerekir. İnsan kaybı riski incelenirken bu yaklaşım daha çok kuvvet kullanan tarafın zayıfatının azalması sonucuna odaklanmaktadır. Bununla birlikte insansızlaştırılmış silah ve araçların müdahalesi sonucunda hayatını kaybeden insanların azımsanmayacak kadar çok olduğu ortadadır. Bu yönüyle insansızlaştırılmış savaş ve çatışmalar neticesinde yaşanan sivil kayıpların da kamuoyunda eleştirileri beraberinde getireceği ve karar alıcıların bir kamuoyu baskısı ile karşı karşıya kalabileceği söylenebilir. Savaşın değişen yapısı içerisinde insansızlaştırmaya geçişin nedenleri genel olarak daha az maliyet, daha az asker kaybı ve kamuoylarında artan savaş karşıtlığı sayılabilir.

İnsansızlaştırılmış savaş ve çatışma döneminin önemli boyutlarından bir tanesi de teknolojik üstünlüklerle yapılmış olan araç ve silahların kullanım esnasında siber güvenliğine ilişkin konulardır. Taktik seviyede komuta-kontrol merkezinde bulunan operatörler ile silahsız hava/kara/deniz aracı arasındaki veri transferi hızlı ve güvenli olmalıdır. Çünkü güvenliği sağlanamamış bir harekâta düşmanın eline geçecek olan insansız hava/kara/deniz aracı sadece araç kaybı anlamına gelmemekte, aynı zamanda teknolojik bilgilerin ele geçirilmesi, dost-düşman birliklerinin koordinatları ve birtakım istihbari bilgilerin de düşman eline geçmesi demektir (Schmidt ve Cohen, 2013, s. 146).

Günümüz uluslararası ilişkilerinde savaş ya da çatışmanın değişen bir yapısı da aktörlerin vekil kullanmalarıdır. Vekâlet savaşları (*proxy wars*) olarak adlandırılan bu dönemde devletler çoğunluğu terör örgütü olan devlet dışı aktörlere doğrudan silah, araç, gereç ve mühimmat sağlamaktadır. Bu vekiller aracılığıyla

devletler belli alanlarda daha çok enerji rekabeti içerisinde dış politika hedeflerini gerçekleştirmek için hareket etmektedir. Bu yönüyle insansız hava, kara ve deniz araçlarının ve özellikle SİHA'ların terör örgütlerine verilmesi yeni nesil savaş ve çatışma alanlarında aktör olarak sadece devletlerin değil şiddet eğilimli silahlı devlet dışı aktörlerin başka bir ifadeyle terör örgütlerinin de yer aldığını göstermektedir (Bunker, 2015; Yeşiltaş ve Duran, 2018). Bu yönüyle savaşın ve çatışmanın değişen yapısı terör örgütlerini de içeren şiddet eğilimli devlet dışı aktörlerin yeni nesil savaş ve çatışmaların teknolojik özelliklerine sahip olduklarını ve olası saldırılarda kullandıklarını göstermektedir.

Tablo 1: Şiddet Eğilimli Devlet Dışı Aktörler ve Terör Örgütlerinin SİHA Kullanımı

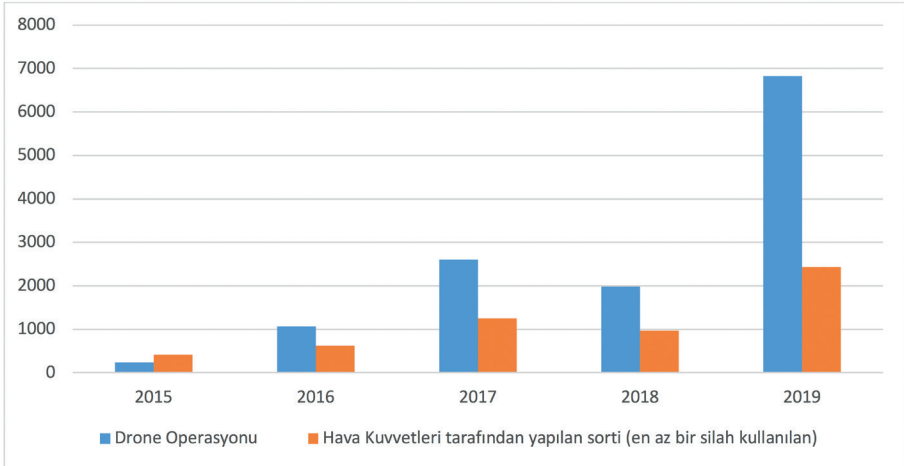
Örgüt	Kullandığı Yıl	Kullandığı Yer
Peşmerge	Mevcut değil	Suriye, Irak
Aum Şinrikyo	1993	Japonya
Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC)	2002	Kolombiya
Hizbullah	2004	İsrail, Suriye
Hamas	2010	İsrail
Libyalı İsyancılar	2011	Libya
El-Kaide	2013	Pakistan
Donetsk Halk Cumhuriyeti	2015	Ukrayna
Horasan Ordusu	2015	Suriye
Suqour al-Sham Tugayları	2015	Suriye
Şam Lejyonu	2016	Suriye
DAEŞ	2016	Suriye, Irak
Taliban	2016	Afganistan
Türkistan İslam Partisi	2016	Suriye
Jalisco Yeni Nesil Karteli	2017	Meksika
Husiler	2017	Suudi Arabistan
Libya Ulusal Ordusu [Hafter bağlısı]	2017	Libya
Maute Grubu	2017	Filipinler
PKK	2017	Türkiye
Boko Haram	2018	Nijerya
Heyet Tahrir el Şam (HTŞ)	2018	Suriye
Venezüella Ordu Firarileri	2018	Venezüella

Kaynak: Bergen, Salyk-Virk ve Sterman, (2019).

İnsansız silah sistemlerinde en fazla hava araçları ön plana çıkmaktadır. Özellikle silahlandırılmış modelleri ile son yıllarda kara-hava müşterek harekâtlarda oldukça önemli rol oynayan İHA'lar gelecekte hava-uzay harekâtlarında da kullanılabilir. Geçmiş dönemlerde özellikle keşif, gözetleme ve istihbarat maksatlı kullanılan İHA'lar özellikle 2000'li yılların başından itibaren terörle mücadele başta olmak üzere çeşitli harekâtlarda kullanılmaya başlanmıştır (Karaağaç, 2016, s. 10). Yukarıda belirtildiği gibi ABD'nin Afganistan ve Irak'taki müdahalelerinde orta ve yüksek irtifada uçabilen ve uzun süre havada kalabilen İHA'lar yoğun bir biçimde kullanılmıştır. Bunun dışında iç savaş ve çatışma yaşanan diğer bölgelerde de kullanılmaktadır (Kasapoğlu ve Kırdemir, 2018).

İnsansızlaştırılmış silahlar arasında savaş ve çatışma döneminde ABD Afganistan'ın işgali sırasında ilk defa SİHA'lar ile gerçekleştiren operasyonların sayısı savaş uçakları ile gerçekleştirdiği operasyonların sayısını geçmiştir (Smith, 2016). ABD'nin Afganistan işgalinde 2015-2019 yılları arasındaki verilere dayalı olarak hazırlanan Tablo 2 özellikle SİHA'lar ile yapılan operasyonların 2016 yılından itibaren konvansiyonel (pilot kullanımında) uçaklarla yapılan operasyon sayısını geçtiğini göstermektedir. Ancak silahların insansızlaştırılması sadece hava araçları için değil aynı zamanda kara ve deniz araçları için de tercih edilen bir yöntem olmuştur. İnsansız araçların savaş ve çatışmalarda kullanım oranının konvansiyonel silahların kullanım oranını geçmesi savaş ve çatışmaların değişen yapısını ortaya koyduğu gibi savaş ve çatışmalarda artık insansızlaştırılmış silahlar arasındaki dönemin de fiilen yaşandığını ortaya koymaktadır.

Tablo 2: ABD'nin Afganistan'daki Hava Operasyonları

Kaynak: Bureau of Investigative Journalism. *Afghanistan: US air and drone strikes, 2015 to present.*

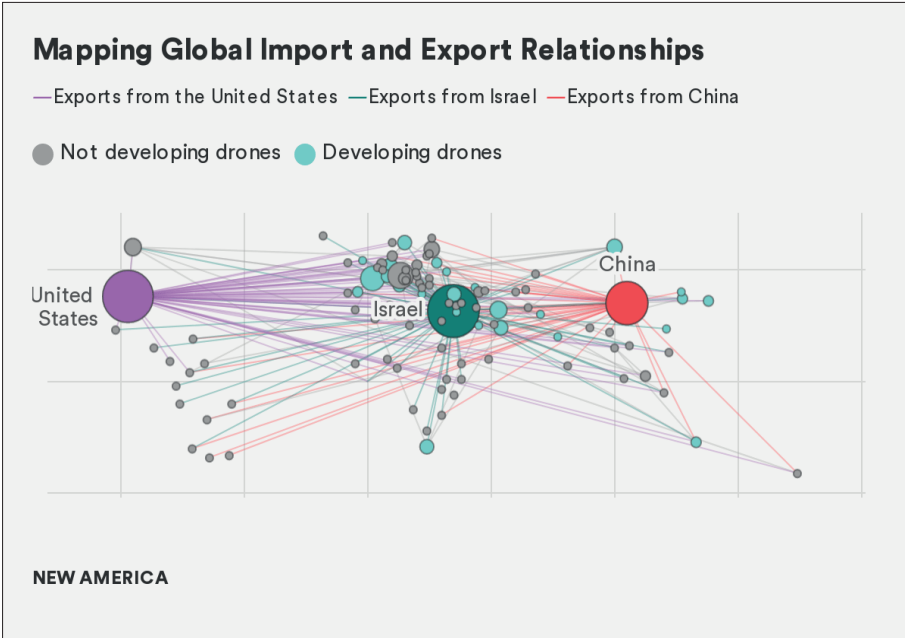
İnsansızlaşan Hava, Kara ve Deniz Araçları

Silahların insansızlaştırılması öncelikle hava araçlarında uygulanmaya başlanmıştır. İnsansız hava aracı ya da uzaktan kumandalı araç (drone) fikri Avusturya tarafından İtalya'nın Venedik şehrine bomba yüklü insansız bir balon gönderdiği 1800'lerin ortasına kadar uzanmaktadır. Günümüzdeki insansız araçlar ise 1900'lü yılların başında geliştirilen araçların yenilenmiş sürümleridir (Jha, 2017, s. 6). Tarihte ilk defa İHA 6 Mart 1918'de ABD'de geliştirilmiştir. 1916 yılının sonlarında, ABD henüz Birinci Dünya Savaşı'nda tarafsızlığını koruyorken, ABD Deniz Kuvvetleri Elmer Sperry'i İHA geliştirmek üzere görevlendirmiş ve kaynak sağlamıştır. ABD'nin 1917 yılında Birinci Dünya Savaşı'na dâhil olmasıyla birlikte Sperry'nin geliştirdiği İHA'nın testleri de yapılmaya başlanmıştır. Süreçte yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen Sperry'nin *Curtis N-9 Aerial Torpedo* model İHA 6 Mart 1918 tarihinde insansız olarak havalandırılmış, 1000 yarda (yaklaşık 914 metre) sabit olarak uçmuş, belirlenen yer ve zamanda hedefe dalış yapmış ve güvenli olarak inmiştir. Böylelikle dünyanın ilk insansız yerden kumandalı hava aracı geliştirilmiştir (Jarnot, 2016, s. 4). İki savaş arası dönemde Birinci Dünya Savaşı'nda konvansiyonel hava gücünün kara ve deniz savaşlarını etkilemedeki rolü belirgin hale gelince ülkeler uçaksavar silahları geliştirmeye yöneldiler. Bu bağlamda insansız uzaktan kumandalı hedef hava araçları (*target drone*) geliştirilmeye başlandı. Aynı dönemde ABD'nin yanında İngiltere de benzer amaçlı İHA geliştirmeye başladı (Jarnot, 2016, s.5-6). İlk İHA'nın yapılışından İkinci Dünya Savaşı'na kadar İHA'lar çoğunlukla uçaksavar ve silah taşıma amaçlı kullanılmıştır (Jarnot, 2016, s. 10).

Birinci Dünya Savaşı sırasında ABD ve İngiltere ordularında kullanılmak üzere radyo frekanslı uzaktan komuta edilebilen hava araçları tasarlanmaya başlamasının ardından İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya da İHA üreten ve kullanan ülkelerden biri olmuş, geliştirdiği *V-1 Buzz Bomb (Vengeance Weapon-1)* model İHA savaşta aktif şekilde kullanmıştır (Jarnot, 2016, s. 8-9). 1950'lerden itibaren hızla gelişen İHA sistemleri keşif, gözetleme ve istihbarat amaçlı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Jha, 2017, s. 1). ABD'ye ait U-2 casus uçağının 1960'ta Sovyetler Birliği sınırları içerisinde düşürülmesi ve Vietnam Savaşı ABD'yi istihbarat amaçlı konvansiyonel uçaklar yerine İHA kullanımına yöneltmiştir. 11 Eylül saldırılarının ardından ABD ordusunun yanında Merkezî İstihbarat Teşkilatı (Central Intelligence Agency-CIA) bünyesinde İHA programı başlatılmıştır (Jha, 2017, s. 7). Bu görevlerin yanında İHA'ların silahlandırılarak operasyonlarda aktif olarak kullanılmaya başlanması savaş ve çatışmaların yapısını değiştirmiş, insan gücüne nazaran zor meteorolojik şartlar ve arazi yapısında dahi kullanılmasıyla operasyonel üstünlüğü etkilemeye başlamıştır. Günümüzde giderek artan sayıda ülke SİHA/İHA'ya sahiptir.

SİHA teknolojisine sahip ülkeler üç kategoriye ayrılmaktadır: savaş ve çatışmada SİHA kullananlar, SİHA sahibi olup henüz harekâta kullanmayanlar ve

SİHA geliştirmekte olan ülkeler. 2020 yılı itibari ile dünyada birinci kategoride 12 ülke (ABD, İsrail, İngiltere, Fransa, Pakistan, Irak, Nijerya, İran, Türkiye, Azerbaycan, Rusya ve Birleşik Arap Emirlikleri), ikinci kategoride (Suudi Arabistan ve Çin'in de içinde bulunduğu) 38 ülke ve üçüncü kategoride 28 ülke bulunmaktadır (Bergen vd., 2019). Gelişim sürecine bakıldığında SİHA teknolojisinin özellikle 2014 yılından sonra hızla gelişme kaydettiği gözlemlenmektedir. Şöyleki 2014 yılında SİHA sahibi olup aktif olarak harekâta kullanan ülke sayısı 3 iken bu sayı 2020 yılında 12'ye yükselmiştir. SİHA sahibi olup harekâta kullanmayan ülke sayısı 2014 yılında 8 iken 2020 yılında 38'e yükselmiştir. SİHA geliştirmekte olan ülke sayısı ise 2014 yılında 17 iken bu sayı 2020 yılında 28'e yükselmiştir (Bergen vd., 2019). Her üç kategori birlikte değerlendirildiğinde son beş yılda SİHA teknolojisine sahip ya da geliştiren ülke sayısında yüzde 175'lik bir artış söz konusudur. Dünyada en fazla SİHA ihraç eden ülkelerin başında ABD, İsrail ve Çin gelmektedir. İsrail 56 ülkeye yaptığı ihracatla dünyada en fazla SİHA ihraç eden ülkeler arasında ilk sırada yer almaktadır. İkinci sırada yer alan ABD 54 ülkeye SİHA ihraç etmektedir. Üçüncü sırada yer alan Çin ise 37 ülkeye SİHA ihraç etmektedir. Çin'in SİHA ihraç ettiği ülkeler arasında Kuzey Kore de bulunmaktadır (Bergen vd., 2019).

Şekil 1: ABD, İsrail ve Çin'in SİHA İhraç Ettiği Bölge ve Ülkeler (Bergen vd., 2019).

ABD'nin Afganistan işgalinde SİHA kullanmayı tercih etmesinin nedenleri zor arazi koşulları, el-Kaide/Taliban'ın bölgedeki geniş hâkimiyet alanına sahip olması ve Vietnam benzeri bir sendrom ile karşılaşmak istememesidir. Ancak bölgedeki SİHA operasyonları aynı zamanda yanlış hedef seçimi nedeniyle birçok sivilin ölümüne sebep olmuş, bu durum SİHA kullanımının uluslararası hukuktaki yerini, silahlı çatışma hukuku açısından sınırlandırılması ve hukuki sorumluluğun nasıl belirleneceği gibi tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Agwu, 2018; Shah, 2015; Shkurti, 2016; Barela, 2015; Hodgkinson ve Johnston, 2018; Dikmen, 2015; Yardımcı, 2019; Özkan, 2016; Ak ve Avaner, 2019; Mcdaniel, 2012). Araştırmacı Gazetecilik Bürosu'nun (The Bureau of Investigative Journalism) günümüze kadar topladığı verilere göre ABD 6786 SİHA operasyonu gerçekleştirmiş, operasyonlarda 8.459 ila 12.105 arası kişi öldürülmüştür. Öldürülen kişilerin 769 ila 1.725 arası sivil, 253 ila 397 arası çocuktur (Bureau of Investigative Journalism. Drone Warfare). Bununla birlikte el-Kaide terör örgütü lideri Usama Bin Ladin ve İran Devrim Muhafızları Ordusu Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani ABD'nin SİHA operasyonları ile etkisiz hale getirilmiştir.

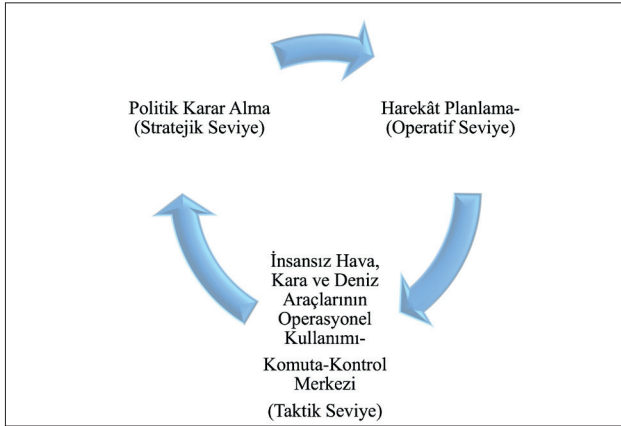
ABD'nin yanında 2000'li yıllarda İsrail, İngiltere, Pakistan, Nijerya, İran, Azerbaycan, Irak, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Rusya ve Fransa da SİHA kullanarak çeşitli operasyonlar gerçekleştirmiştir (Bergen vd., 2019). Türkiye sınır güvenliğini sağlamak amacıyla PKK, PYD, YPG ve DAEŞ gibi terör örgütlerine karşı Suriye'nin kuzeyinde gerçekleştirildiği operasyonlarda kendi ürettiği SİHA'ları aktif olarak kullanmıştır. Konvansiyonel uçaklara kıyasla daha az bakım onarım masrafı gerektiren SİHA/İHA'lar operasyon maliyetini de azaltmaktadır. Bunun yanı sıra birlikte çalışabileceği sistemler gerektirmesi, korunmasızlığı, harekât alanının sınırlı olması, geniş bant aralığı ihtiyacı ve insanlı sistemler kadar belirsizliklerle başa çıkamaması insansız sistemlerin sınırlılıklarını göstermektedir (Franklin, 2008, s. 2).

İnsansızlaştırılma sadece hava araçlarında değil kara ve deniz araç ve silahlarında da yaygın şekilde kullanılmaktadır. Özellikle tehlikeli, nükleer, kimyasal ya da biyolojik sızıntı bulunabilecek bölgelerde kara araçlarının (silahlı ve silahsız model) insansızlaştırılması giderek yaygınlaşmaktadır. Özellikle Afganistan ve Irak operasyonlarında tuzaklanmış patlayıcılar karşısında askeri birliklerin doğrudan operasyon alanında kullanılması yerine zayıf sayısını minimize etmek ve operasyonda etkin kara gücü kullanmak amacıyla insansız kara araçları (İKA) kullanılmıştır. Hem harekât alanında hem de terörle mücadele ve hassas bölgelerin korunması vb. görevlerde kullanımları nedeniyle İKA'lara olan ihtiyaç daha da artmaktadır. Teknolojik temeli 1136-1206 yılları arasında yaşamış olan Ebû İzz İsmail İbni Rezzaz el-Cezerî'nin siberteknik ve robotik çalışmalarına dayanan İKA'ların (Kara, 2019) gelişen teknoloji ile birlikte önümüzdeki beş ila on yıllık periyotta güncellenmesi gerekecektir. Bununla birlikte 2016-2025 yılları arasında, küresel ölçekte yaklaşık 4,9 milyar dolar tutarında, 30.000 adet askeri amaçlı İKA'ların eskilerinin yerini alacağı tahmin edilmektedir (Jane's, 2017).

İKA'lar operasyonel görevleri dışında keşif, gözetleme ve özellikle bomba imha amaçlı da kullanılmaktadır. Çok sayıda sivil ve çocuğun ölümüne neden olan kara mayınlarının temizlenmesi gibi son derece riskli faaliyetlerde İKA'lar kritik rol oynamaktadır (Aksoy ve Kurnaz, 2009, s. 4).

İnsansız deniz araçları (İDA) ise mayın avcılığı başta olmak üzere denizaltılara karşı operasyonlarda, terörle ve kaçakçılıkla mücadele gibi alanlarda kullanılmaktadır. Hava ve kara araçlarına göre gelişim süreci yeni sayılmakla birlikte 2025 yılına kadar dünya genelinde İDA satış tutarının 6,5 milyar doları bulacağı tahmin edilmektedir. Bu yönüyle küresel piyasada İKA satış rakamını geçeceği öngörülmektedir (Jane's, 2017).

Özellikle 2000'li yıllardan itibaren yaygınlaşan insansız hava, kara ve deniz araçları her türlü savaş ve çatışma ortamında yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde de -konvansiyonel insanlı silah sistemlerinin kullanıldığı operasyonlarda olduğu gibi- harekât stratejik seviyede politik karar alıcılar nezdinde planlanmaktadır. Siyasi karar alıcılar ya da politika yapıcılar algıladıkları bir tehdit ya da güvenlik açığı nedeniyle insansız araçların kullanılacağı bir harekâtı başlatacak kararı almaktadır. Karar alınırken de eldeki imkânlar, düşmanın konvansiyonel ya da insansız silah ve araçları, mevcut arazi koşulları ile meteorolojik durum değerlendirmekte ve siyasi hedef belirlenmektedir. Stratejik seviyeden harekât kararı alındıktan sonra harekâtın icrasına ilişkin planlama aşamasına geçilmektedir. Bu aşamada stratejik seviyede belirlenen siyasi hedefin gerçekleştirilebilmesi için yeterli kuvvet planlaması, insansız sistemlerin rolleri ve miktarı, komuta-kontrol yapısı ve harekâtın süresi planlanmaktadır. Taktik seviyede ise harekâtın fiilen icra aşaması başlamakta siyasi hedefler ve operasyonel planlamalar doğrultusunda harekât icra edilmektedir. Taktik seviyede insansız sistemler elde edilen görüntü ve istihbarat neticesinde belirlenen noktalara operasyon gerçekleştirilmektedir.

Şekil 2: İnsansız Hava, Kara ve Deniz Araçlarının Kullanım Matrisi

İnsansız hava, kara ve deniz araçlarının, özellikle SİHA'ların operasyonlarında en önemli noktalardan biri hedeflerin net olarak belirlenmesidir. İnsansız araca komuta eden pilot ve komuta merkezi tespit edilen hedefin düşman ya da terörist hedef olduğundan emin olmalıdır. Hedeflerin net olarak tespit edilememesi ve emin olunmadan operasyon yapılması sivil kayıplara neden olmakta ve operasyonun gidişatını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu durum aynı zamanda siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesini zorlaştırmakta hatta siyasi karar alıcılar hakkında güven bunalımına neden olmaktadır. Bu yönüyle insansız silah ve araçlarla gerçekleştirilen operasyonların en önemli boyutlarından biri “görüntü kıymetlendirilmesi” aşamasıdır. Operasyon öncesinde hedeflerin belirlenmesi amacıyla elde edilen görüntülerin detaylı incelemeye tabii tutulması, belirlenen hedeflerin mutlaka düşman hedefi olduğundan emin olunması gerekir.

Operasyon ve harekât devam ederken yapılması gereken bu işlem çok daha hızlı ve anlık karar almayı gerektireceğinden görüntü kıymetlendirilmesi aşaması daha da önem kazanmaktadır. Dolayısıyla taktik aşamada insansız araçların kullanımında sahada veri toplayacak ya da elde edilen görüntülerin doğruluğunu teyit edecek mekanizmalara ihtiyaç vardır. Operasyonun hedeflenen amaçlarının elde edilmesi isteniyorsa insansız araçları yönlendirecek mekanizmaların isabetli karar alması gerekmektedir. Bu yönüyle insansız hava, kara ve deniz araçlarının tamamıyla insandan soyutlandığını söylemek gerçekçi olmayacaktır. Her ne kadar araç ya da silahlar uzaktan komuta ediliyor ve içinde insan bulunmuyor olsa da söz konusu aracı ya da silahı hedefe yönlendiren, uzaktan komuta eden bir insan bulunmaktadır. Bu yönüyle insansızlaştırılmış silahlar sadece silahın ya da aracın içinde insanın bulunmadığı ancak uzaktan komuta ile insan tarafından yönlendirildiği sistemleri ifade etmektedir.

Sonuç Yerine: İnsansızlaştırılmış Silahlar Ne Kadar İnsansız?

İlkel dönemlerden itibaren savaşlar, insanlar ve devletlerarasındaki çıkar çatışmalarının fiili çatışmalara dönüşümünü ifade etmektedir. Modern anlamda silahların icat edilmesine kadar savaşlar, insan gücüne dayalı olarak kısmen ilkel silahlarla donatılmış insanlar arasında gerçekleşmiştir. Özellikle barutun icadı ile birlikte ateşli silahların ve topların savaşlarda kullanılmaya başlanması savaş ve çatışmanın yapısını değiştirmiştir. Savaşları sınıflandıran çalışmalar incelendiğinde çoğunlukla teknolojik gelişmelere bağlı olarak gelişen silah sistemlerine dayalı bir dönemselleştirme yapıldığı görülmektedir. Bu makale 2000’li yılların başından itibaren yaygın olarak kullanılmaya başlanan silahların insansızlaştırılmasının çatışmaların değişen yapısını anlamada önemli bir role sahip olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda geleneksel dönemselleştirmenin yerine önerilen yeni dönemselleştirmenin birincisi öncelikle silahsız (kısmen ilkel sayılabilecek silahlar hariç) insanlar arasında çatışma dönemini ifade etmektedir.

Bu dönem insanlık tarihi ile birlikte ele alınarak barutun icadı ve ateşli silahların çatışmalarda kullanıldığı 1300'lere kadar olan dönemi kapsamaktadır.

Modern anlamda ateşli silahların icadı ve savaş ve çatışmalarda kullanılmasıyla birlikte silahlı insanlar arasındaki savaş ve çatışma döneminden silahlılandırılmış insanlar arasında savaş ve çatışma dönemine geçilmiştir. İkinci dönem teknolojik değişimin ve gelişimin hızlı yaşandığı bir dönem olmakla birlikte barutun icadıyla başlayan modern silahların gelişimi nükleer silahların geliştirilmesi ve yayılmasıyla devam etmiştir. Her ne kadar silah teknolojilerinin gelişimi ile birlikte yeni nesil savaş ve dönemlere geçildiği iddia edilse de aslında değişen silahlılandırılmış insanların kullandıkları silahlar olmuştur. 2000'li yıllardan itibaren kullanılmaya başlayan insansız silahlı sistemler savaş ve çatışmaların yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Yeni dönemselleştirmede silahlılandırılmış insanlar arasındaki çatışma döneminden insansızlaştırılmış silahlar arasındaki çatışma dönemine geçişi ifade eden insansız hava, kara ve deniz araçları çatışmalarda aktif şekilde kullanılmaya başlanmıştır. İnsansızlaştırılmış silahlar arasındaki çatışma döneminin en belirgin özelliği harekât alanında insan sayısının azalması ve silahların uzaktan kumanda ile komuta edilmeye başlanmasıdır. Yeni dönemde sadece devletlerin değil, terör örgütlerini de içeren şiddet eğilimli devlet dışı aktörlerin de insansız silah teknolojilerine sahip olduğu görülmektedir.

Dünyadaki gelişimine bakıldığında insansız silah ve araç sistemlerinin hızla geliştiği ve özellikle İHA'ların mikro ölçekte küçülerek yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Önümüzdeki on yıllarda devletlerin insansız silah ve araç sistemlerine yapmayı planladıkları yatırımlar dikkate alındığında yakın gelecekte insansız silah ve araç sistemlerinin konvansiyonel silah sistemlerinin yerini alacağı söylenebilir. Nitekim ABD'nin Afganistan operasyonunda SİHA'larla yaptığı saldırıların konvansiyonel savaş uçaklarıyla yapılan saldırıları geçmesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Ancak insansızlaştırılmış silahlar arasındaki çatışmalar döneminin savaş ve çatışmaları tamamen insandan arındırıldığını söylemek gerçekçi olmayacaktır. Her ne kadar bu sistemlerin içerisinde insan bulunmasa da bu sistemleri kurgulayan, operasyonlarını planlayan ve uzaktan kumanda ile komuta eden insandır. Ayrıca operasyon ya da harekât esnasında hedef tespiti ve görüntü kıymetlendirilmesi aşamalarında insan unsuru harekâtın başarısı açısından en önemli noktalardan biridir. Şöyle ki insansız sistemlerin belirlenen ve yönlendirilen hedefleri vurmaktan başka bir görevi bulunmamaktadır. Tespit edilen hedefin düşman ya da terörist hedef olup olmadığına karar verecek bir duygusal zekâ özelliği olmadığı düşünüldüğünde insan unsuru belirleyici olmaya devam edecektir. Bu yönüyle sonuç olarak insansızlaştırılmış silahlar arasındaki savaş ve çatışma döneminin insandan tamamen arındırılmış ve bir robotik savaşlar dönemi olmadığını belirtmek gerekir.

Kaynakça

- Agwu, F. A. (2018). *Armed drones and globalization in the asymmetric war on terror: challenges for the law of armed conflict and global political economy*. New York and London: Routledge.
- Ak, T. ve Avaner, T. (2019). Silahlı insansız hava araçlarının uluslararası alanda ve iç güvenlikte sevk ve idaresine ilişkin hukuki saptamalar. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 18/2(36), 43-66.
- Aksoy, R. ve Kurnaz, S. (2009). İnsansız kara araçları ve muharebe gereksinimleri. *Havacılık ve Uzay Teknolojileri Dergisi*, 4(1), 1-10.
- Barela, S. J. (Ed.). (2015). *Legitimacy and drones investigating the legality, morality and efficacy of UCAVs*. New York and London: Routledge.
- Başeren, S. H. (2008). Terrorism with its differentiating aspects. *Defence Against Terrorism Review*, 1(1), 1-11.
- Bergen, P. Salyk-Virk, M. ve Sterman, D. (2019). World of drones. <https://www.newamerica.org/international-security/reports/world-drones/> (E.T. 18 Ocak 2020).
- Bourne, M. (2014). *Understanding security*. New York: Palgrave Macmillan.
- Bunker, R. J. (2015). *Terrorist and insurgent unmanned aerial vehicles: use, potentials, and military implications*. Carlisle Barracks, PA: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press.
- Bureau of Investigative Journalism. Afghanistan: US air and drone strikes, 2015 to present. <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1Q1eBZ275Znlpn05PnPO7Q1BkI3yJZbvB3JycywAmqWc/edit#gid=1283746305> (E. T. 19 Şubat 2020).
- Bureau of Investigative Journalism. Drone warfare. <https://www.thebureauinvestigates.com/projects/drone-war> (E. T. 19 Şubat 2020).
- Carvalho, B. D., Leira, H. ve Hobson, J. M. (2011). The big bangs of IR: the myths that your teachers still tell you about 1648 and 1919. *Millennium: Journal of International Studies*, 39(3), 735-758. <https://doi.org/10.1177%2F0305829811401459>
- Clausewitz, C. V. (1918). *On war*. Trans. Col. J.J. Graham. New and Revised edition with Introduction and Notes by Col. F.N. Maude, in Three Volumes, London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.
- Dickinson, G. L. (2016). *War: Its nature, cause and cure*. 2. Edition, Abingdon: Routledge.
- Dikmen, M. (2015). İnsansız hava aracı (İHA) sistemlerinin hava hukuku bakımından incelenmesi. *Savunma Bilimleri Dergisi*, 14(1), 145-176.
- Fleming, C. M. (2009). New or old wars? Debating a clausewitzian future. *Journal of Strategic Studies*, 32(2), 213-241. <https://doi.org/10.1080/01402390902743175>
- Franklin, M. (2008). Unmanned combat air vehicles: opportunities for the guided weapons industry? *The Royal United Services Institute (RUSI)*. Eylül 2008, https://rusi.org/sites/default/files/200808_op_unmanned_combat_air_vehicles.pdf adresinden erişilmiştir.
- Fuller, J. F. C. (1972). *The conduct of war 1789-1961: a study of the impact of the french, industrial, and Russian revolutions on war and its conduct*, London: Eyre Methuen.
- Geller, D. S. ve Singer, J. D. (1998). *Nations at war: a scientific study of international conflict*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Gleditsch, N. P., Wallensteen, P., Eriksson, M., Sollenberg, M. ve Strand, H. (2002). Armed conflict 1946-2001: a new dataset. *Journal of Peace Research*, 39(5), 615-637. <https://doi.org/10.1177/0022343302039005007>

- Gormley, D. M. (2003). New developments in unmanned air vehicles and land-attack cruise missiles. *SIPRI Yearbook 2003* içinde (s. 409-432). Stockholm: Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI).
- Hodgkinson, D. ve Johnston, R. (2018). *Aviation law and drones: unmanned aircraft and the future of aviation*. New York and London: Routledge.
- Jane's (2017). Militaries ramping up use of unmanned ground, sea and air vehicles, <https://cdn.ihs.com/www/pdf/Militaries-Ramping-Up.pdf> (Erişim Tarihi 21 Şubat 2020).
- Jarnot, C. Edited by Trapnell, B. (2016). History. *Introduction to Unmanned Aircraft Systems*, Second Edition, Marshall, D. M., Barnhart, R. K. ve Shappee, E. (Ed.), New York: CRC Press.
- Jha, A. R. (2017). *Theory, design, and applications of unmanned aerial vehicles*. New York: CRC Press.
- Kaldor, M. (2012). *New and old wars*. Third Edition, Cambridge: Polity.
- Kara, Ö. (2019 20 12). Kaçınılmaz gelecek: insansız kara aracı. *Defence Türk.Net*, <https://www.defenceturk.net/kacinilmaz-gelecek-insansiz-kara-araci> adresinden erişilmiştir.
- Karaağaç, C. (2016). İHA sistemleri yol haritası: geleceğin hava kuvvetleri 2016-2050, Ankara: STM Savunma Teknolojileri Mühendislik ve Ticaret A.Ş. https://www.stm.com.tr/documents/file/Pdf/6.%C4%B0ha%20Sistemleri%20Yol%20Haritasi_2016-08-03-10-57-57.pdf adresinden erişilmiştir.
- Karaosmanoğlu, A. L. (2011). Yirmibirinci yüzyılda savaşı tartışmak: clausewitz yeniden. *Uluslararası İlişkiler*, 8(9), 5-25.
- Kasapoğlu, C. ve Kırdemir, B. (2018). *Yükselen insansız sistemler gücü: askeri atılımının eşliğindeki türkiye*. Ekonomi ve Dış Politika Analiz Merkezi, Dış Politika & Güvenlik, 5, <https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2018/06/CAN-Yukselen-Insansiz-Sistemler.pdf>, (E. T. 18 Şubat 2020).
- Kaşıkçı, T. (2019). Sosyal inşacılık bakış açısından savaş ve barış. E. Çıtak ve S. Kiraz (Ed.), *Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Savaş ve Barış*, Ankara: Orion Kitabevi.
- Lawrence, F. (1998/99). *The changing forms of military conflict*. *Survival*, 40(4), 39-56. <https://doi.org/10.1093/survival/40.4.39>
- Lind, W. S. (2004). Understanding fourth generation war. *Military Review*, 12-16.
- Lind, W. S., Nightengale, K., Schmitt, J. F., Sutton, J. W. ve Wilson, G. I. (1989). The changing face of war: into the fourth generation, *Marine Corps Gazette*, 22-26.
- Mcdaniel, E. A. (2012). *Robot wars: legal and ethical dilemmas of using unmanned robotic systems in 21st century warfare and beyond*. BiblioScholar.
- Özkan, H. (2016). İnsansız hava araçlarının/drone'ların türk sivil havacılık hukukuna göre statüsü, unsurları ve ceza hukuku boyutuyla güncel sorunlar. *TBB Dergisi*, 125, 341-386.
- Sandberg, B. (2016). *War and conflict in the early modern world: 1500-1700*. Cambridge: Polity.
- Sarkees, M. R., Wayman, F. W. ve Singer, J. D. (2003). Inter-state, intra-state, and extra-state wars: a comprehensive look at their distribution over time, 1816-1997. *International Studies Quarterly*, 47(1), 49-70.
- Schmidt, E. ve Cohen, J. (2013). *The new digital age: transforming nations, businesses, and our lives*, New York: Alfred A. Knopf.
- Shah, S. A. (2015). *International law and drone strikes in pakistan*. New York and London: Routledge.
- Shkurti, G. (2016). Making drones illegal based on a wrong example: the U.S. Dronified warfare. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 39-74.

- Smith, J. (2016, 21 04). Exclusive: afghan drone war-data show unmanned flights dominate air campaign. *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-drones-exclusive/exclusive-afghan-drone-war-data-show-unmanned-flights-dominate-air-campaign-idUSKCN0XH2UZ> adresinden erişilmiştir.
- Townshend, C. (2000). Introduction: the shape of modern war. C. Townshend (Ed.), *The Oxford History of Modern War*, Oxford: Oxford University Press.
- War. (2020). Cambridge dictionary. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wright, Q. (1942). *A study of war*. Chicago: University of Chicago Press, Cilt II.
- Yalçınkaya, H. (2019). Savaşın değişimi ve kuramsal tartışmalar. *Güvenlik Yazıları Serisi*, 46. doi: 10.13140/RG.2.2.14764.21128
- Yardımcı, G. (2019). İnsansız hava araçlarına Türk mevzuatından bir bakış. *Journal of Aviation*, 3(1), 61-80.
- Yeşiltaş, M. ve Duran, B. (Ed.) (2018). *Ortadoğu'da devlet dışı silahlı aktörler: terör örgütleri, milisler, vekil güçler*, İstanbul, SETA Kitapları.